

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Beyond the façade

Town halls, publicity, and urban society in the fifteenth-century Low Countries

van Kleij, N.P.D.W.

Publication date

2021

Document Version

Other version

License

Other

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Kleij, N. P. D. W. (2021). *Beyond the façade: Town halls, publicity, and urban society in the fifteenth-century Low Countries*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Summary

Beyond the Façade:

Town Halls, Publicity, and Urban Society in the Fifteenth-Century Low Countries

Town halls are well-known remnants of late medieval urban society. They are highlights of popular tourist destinations such as Bruges and Brussels. Richly decorated façades are their most eye-catching features. It might be hard to imagine how such buildings were busy administrative centres, and highly public places. Yet they were; in the fifteenth-century Low Countries town halls developed into multifunctional buildings housing urban governance, public services, and the urban law court. The buildings were frequently visited by many different people and were important spaces where municipalities communicated to urban society, and vice versa. Although their exteriors express the medieval cities' autonomy and economic prosperity, town halls are certainly evidence of gradual negotiation of civic power by different urban inhabitants too.

Historiography regarding these buildings has so far refrained from looking behind the town hall's front door and façade. It has been insufficiently studied how such edifices were used on a daily basis, and only scarce attention has been paid to the voices and acts of urban inhabitants within these buildings. This study looks inside town halls and presents a social history of these buildings. It thereby puts the interactions between governmental officials and urban dwellers within town halls at the core of the analysis. I demonstrate that town halls changed gradually in shape and use. Both magistrates and urban inhabitants negotiated about how town halls functioned as public sites, and how they were endowed with meaning.

Furthermore, this research contributes to existing scholarship by studying the town halls of the Low Countries from a comparative and multidisciplinary perspective. I focus on five cities – Ghent, Aalst, Leiden, Gouda, and Haarlem – and explore and analyse town hall (re)constructions over the fifteenth century. This study uses various types of sources in order to show the interior development of town halls, and the ways they were used, regulated, and how all of these aspects were challenged. Besides city accounts, which inform on built and furnished environments, I analyse urban chronicles, ordinances, decrees, statutes, law codes, and legal treatises in order to detect which town hall regulations applied, and how legal and political procedures took place inside the town hall. In addition, I study court records. Based on these so-called documents of practice, I show in which ways magistrates constructed their strategies on how town halls should be used and how they intended to strengthen their claims on political and legal legitimacy. At the same time I use these documents to analyse moments of conflict and contest. Through these records

we also ‘meet’ many different people inside the town hall, such as culprits, witnesses, lawyers, and passers-by. In addition to written evidence, I discuss and analyse paintings that decorated the various chambers. These images reflect how the various uses and meanings of town halls were shaped. The approach described above enables us to understand town hall use as a combination of space, materiality, and social interactions by members of the urban community.

Chapter 1, ‘Inside the town hall’, explores the building history of town halls, and especially their interiors. It shows that the construction was an ongoing project, with both analogous and case-specific components amongst the five case studies. The town halls of Aalst, Gouda, and Ghent were purpose-built edifices, whereas the examples of Leiden and Haarlem expanded gradually. Inclusion of spaces occurred in phases. In the course of the fifteenth century, the public courtroom, traditionally an outside setting, was moved indoors. Other spaces the town halls contained were a council chamber, writing room, orphans’ chamber, deliberation room, kitchen, and treasury. There were also spaces for economic activity, such as a weighing house. Town halls thus clearly served multiple functions. Especially the courtrooms included similar structures and features, including fences or railings, facilitating audiences and visibility. Many other rooms were likely demarcated by wooden panels. This, and the buildings’ inventories – chairs, benches, and closets – suggest that town halls were organised in functional and adaptable ways, serving the purposes of urban administration.

Chapter 2, called ‘Openness, enclosure, and communication flows’, focuses on the daily use of town halls and the implications of the built environment on legal and political procedures, such as trials and aldermen elections. Town halls were accessible; they welcomed many visits from officials and other urban dwellers. But the buildings contained both public and private spaces, with often challenged boundaries between them. Within and around the town hall, magistrates used walls and doors to structure communication flows. They tried to ensure confidentiality as well as publicity with regard to political decisions or the administration of justice. The town hall was an important place to gather information for urban society, and its members occasionally tried and succeeded to reach into places they were not allowed to. Town halls, then, were not simply hierarchical buildings, but organised around an interplay of often challenged openness and enclosure.

Town halls were accessible, public spaces and facilitated secluded meetings and performances. This double character, from the magistrates’ perspective, was disadvantageous with regard to the smooth functioning of legal and political procedures. The third chapter, ‘Order, disorder, and contestation’, looks at the many ways magistrates tried to keep the building clean, safe and organised. They considered certain dirt, sounds, movements and behaviour as

disturbances, regulated them, and communicated through socio-legal messages (such as verdicts) that these disruptions threatened the functioning of the town hall and the administration of justice. Disturbances could therefore challenge the aldermen's legitimacy. Other citizens were very much aware of this potential: they used spaces of town halls as stages to show their disagreements, with each other or with authorities. Magistrates, on the other hand, prosecuted and punished disturbances, trying to increase their control over access and behaviour, and communicated the protective character of town hall space in these regards. This is another example of how both governmental and non-governmental actors negotiated how town halls could be used, and what they symbolised.

Called 'A reflective setting: images and objects', the fourth chapter traces paintings and other artworks that decorated various spaces within the town hall. Many of the examples, such as paintings of the Last Judgement, so-called justice scenes, or wax objects, served legitimizing and didactic functions. Addressing law courts, legal parties, and audiences, they communicated that the town hall was a place for legitimate civic and legal practices. Some paintings bore depictions of the actual town halls, or courtroom settings, and often indicated aspects of legal procedure, transparency, and openness. They thus reflected their legal and political environs, and were meant to inspire participants of town hall activities. Some images and objects were brought into the town hall as part of penal process, and were intended to repair damaged or challenged relations between magistrates and culprits, or between two parties of civic trial. Images and objects could set an example for other members of urban society, and, for the modern reader, show how visual elements reflected and affected the meanings of town hall spaces.

In sum, this research demonstrates how town halls were multifunctional, accessible, public spaces. Town halls, on the inside, were adaptable buildings, and their furnishing facilitated open and secluded practices, access and protection. Publicity was a key aspect in the shaping of the town halls' material and social environments. Magistrates tried to determine the use and meanings of the buildings. They aimed to regulate access and behaviour, as they desired to control legal and political procedures, and how their legitimacy was communicated. But these aims were continuously challenged by other urban dwellers, who had their own strategies and interests. A micro-spatial and multidisciplinary perspective – focusing on specific buildings and interactions within – made it possible to analyse legal and politic procedures, contestation, and publicity as a negotiation between members of urban society in a specific social and material context. This study has accordingly aimed to show how town halls represented the social, legal and political values of late medieval urban society as a whole.

Samenvatting

Achter de façade: Stadhuisen, openbaarheid en stedelijke samenleving in de vijftiende-eeuwse Lage Landen.

In de vijftiende eeuw had elke stad in de Lage Landen een stadhuis. Nog immer spreken deze gebouwen tot de verbeelding; het zijn dikwijls hoogtepunten bij een bezoek aan toeristische plaatsen als Brugge en Brussel. Het oog valt al snel op hun rijkversierde façades. Het kan lastig zijn om voor te stellen hoe deze gebouwen destijds drukbezochte, administratieve centra en publieke ruimten waren. Maar dit waren ze wel; in de vijftiende-eeuwse Lage Landen ontwikkelden stadhuizen zich als multifunctionele gebouwen, die stedelijk bestuur, publieke diensten en de stedelijke rechtspraak huisden. De gebouwen werden veelvuldig bezocht door verschillende mensen en waren belangrijke ruimten waar overheden communiceerden naar de stedelijke gemeenschap, maar ook vice versa. Hoewel de buitenkant van de gebouwen de autonomie en economische voorspoed van steden laat zien, zijn stadhuizen ook bewijs dat er over bestuurlijke en burgerlijke macht werd onderhandeld door verschillende inwoners van de stad.

In de historiografie van stadhuizen is tot nu toe weinig gekeken achter de voordeur en de façade van het stadhuis. Het is daardoor onvoldoende bestudeerd hoe deze gebouwen op een dagelijkse basis werden gebruikt. Historici hebben slechts beperkt aandacht besteed aan de stemmen en activiteiten van stadsbewoners binnenin het stadhuis. Dit onderzoek kijkt wel naar binnen en presenteert een sociale geschiedenis van deze gebouwen. Centraal in de analyse staat de interactie tussen stadsbestuurders en stadsbewoners die in stadhuizen plaatsvond. Ik laat zien dat stadhuizen geleidelijk veranderden, zowel in vorm als in gebruik. Zowel bestuurders als inwoners onderhandelden daarbij over hoe stadhuizen functioneerden als publieke ruimten, en hoe deze symbolische betekenis kregen toebedeeld.

Deze studie draagt daarnaast bij aan het bestaande onderzoek door stadhuizen in de Lage Landen te bestuderen vanuit een vergelijkend en multidisciplinair perspectief. Ik focus daarbij op vijf steden – Gent, Aalst, Leiden, Gouda en Haarlem. In het onderzoek wordt gebruik gemaakt van verschillende typen bronnen om te laten zien hoe de inrichting, het gebruik en de regulatie van stadhuizen veranderden, en hoe deze aspecten werden uitgedaagd. Naast stadsrekeningen, die informatie verschaffen over de gebouwde, ingerichte en versierde omgeving, analyseer ik stadskronieken, ordinanties, keuren, decreten, statuten en juridische voorschriften. Deze bronnen laten zien welke regels er in stadhuizen golden en hoe juridische en politieke procedures

daarbinnen plaatsvonden. Daarnaast bestudeer ik rechtbankverslagen. Gebaseerd op deze documenten laat ik zien hoe bewindslieden strategieën inzetten om het gebruik van stadhuizen te beïnvloeden, met de intentie om hun politieke en juridische legitimiteitsclaims te versterken. Tegelijkertijd gebruik ik deze bronnen om momenten van conflict en weerspraak te analyseren. Door middel van rechtbankverslagen ‘ontmoeten’ wij verschillende mensen die zich in stadhuizen bevonden, zoals gedaagden, getuigen, advocaten en voorbijgangers. In aanvulling op geschreven bronnen bediscussieer en analyseer ik schilderijen die de verschillende kamers decoreerden. De aanpak zoals hierboven beschreven maakte het mogelijk om stadhuizen te begrijpen als een combinatie van ruimte, materialiteit en sociale interacties tussen leden van de stedelijke gemeenschap.

Hoofdstuk 1, ‘Inside the town hall’, verkent de bouwgeschiedenis van stadhuizen, vooral met betrekking tot hun inrichting. Het laat zien dat de constructies doorlopende projecten waren, met zowel overeenkomstige als unieke componenten met betrekking tot de vijf steden. De stadhuizen van Aalst, Gouda en Gent waren nieuwe projecten, terwijl de gebouwen in Leiden en Haarlem zich langzaam uitbreidden, bijvoorbeeld door de aankoop van naastgelegen panden. Het invoegen van nieuwe ruimten gebeurde gefaseerd. In de loop van de vijftiende eeuw werd de publieke rechtszaal, de vierschaar – die oorspronkelijk buiten werd georganiseerd – naar binnen verplaatst. Andere ruimten die zich in het stadhuis bevonden waren de raadszaal, de schrijfkamer, de weeskamer, een overlegkamer, keuken en schatkamer. Er waren ook ruimten voor economische activiteiten, zoals een waag. Stadhuizen dienden dus verschillende doelen. Vooral de rechtszalen van de diverse stadhuizen bevatten overeenkomstige kenmerken, zoals hekwerken of tralies, die ervoor zorgden dat een publiek delen van het proces kon zien en horen. Andere ruimtes waren waarschijnlijk afgeschermd door houten panelen. Dit, en de inventaris van de gebouwen – stoelen, banken, kasten – suggereert dat stadhuizen zodanig georganiseerd werden dat ze vooral functioneel en aanpasbaar waren. Dit diende de doeleinden van het stadsbestuur.

Hoofdstuk 2, ‘Openness, enclosure, and communication flows’, focust op het dagelijks gebruik van het stadhuis en de implicaties van de gebouwde omgeving voor juridische en politieke procedures, zoals het rechtsproces en de verkiezingen van schepenen. Stadhuizen waren toegankelijk; zij verwelkomden vele bezoeken van functionarissen en andere stadsbewoners. Maar de gebouwen bevatten zowel publieke als private ruimten, met dertussen vaak onduidelijke of betwiste grenzen. In en rondom het stadhuis gebruikten stadsbestuurders muren en deuren om communicatie te sturen en structureren. Zij probeerden vertrouwelijkheid te verzekeren, maar ook openbaarheid met betrekking tot politieke beslissingen of rechtspraak. Het stadhuis was een belangrijke plaats voor de stedelijke samenleving om informatie te vergaren, en inwoners

probeerden en slaagden er soms in om ruimten te betreden die eigenlijk niet toegankelijk waren. Stadhuizen waren dus niet zomaar hiërarchische gebouwen, maar georganiseerd rondom een dynamiek van vaak uitgedaagde openheid en geslotenheid.

Stadhuizen waren toegankelijke openbare ruimten, en faciliteerden gesloten bijeenkomsten en *performances*. Dit dubbelzinnige karakter kon nadelig werken met betrekking tot het soepel functioneren van juridische en politieke procedures, althans vanuit het perspectief van de overheden. Het derde hoofdstuk, 'Order, disorder, and contestation', onderzoekt de verschillende wijzen waarop stadsbestuurders probeerden het gebouw schoon, veilig en georganiseerd te houden. Zij beschouwden bepaalde vuiligheid, geluid, beweging en gedrag als verstoringen, probeerden deze te reguleren, en communiceerde door middel van sociaal-juridische boodschappen (zoals vonnissen) dat deze verstoringen het functioneren van het stadhuis bedreigden, alsmede de rechtspraak. Verstoringen konden dus de legitimiteit van de schepenen uitdagen. Andere inwoners van de stad waren zich bewust van dit potentieel: zij gebruikten de ruimten van stadhuizen als hun eigen podium om hun meningsverschillen, ten opzichte van de overheid of onderling, te laten zien en horen. De bestuurders vervolgden en bestrafden de wanordelijkheden, in een poging om hun controle over toegang en gedrag te vergroten. Zij communiceerden daarbij het beoogde beschermende karakter van stadhuizen. Dit is een ander voorbeeld van verschillende actoren uit de stedelijke samenleving die onderhandelden over hoe stadhuizen gebruikt moesten worden, en wat deze gebouwen symboliseerden.

Het vierde hoofdstuk, genaamd 'A reflective setting: images and objects' onderzoekt schilderijen en andere kunstwerken die de verschillende ruimten van het stadhuis decoreerden. Veel van deze voorbeelden, zoals panelen met het Laatste Oordeel, zogenaamde gerechtigheidsstaferelen of wassen objecten dienden legitimerende en didactische functies. Zij adresseerden rechtbanken, partijen in een rechtszaak en toeschouwers, en communiceerden dat het stadhuis een plaats was voor legitieme civiele en juridische praktijken. Sommige schilderijen bevatten afbeeldingen van daadwerkelijke stadhuizen en rechtszalen, naast aspecten van juridische procedures, transparantie en openbaarheid. Deze reflecteerden dus de juridische en politieke omgeving en waren bedoeld om deelnemers van stadhuisactiviteiten te inspireren. Sommige afbeeldingen en objecten werden in het stadhuis gebracht als onderdeel van een straf, bedoeld om de toegebrachte schade aan het bestuur, de samenleving of tussen verschillende civiele partijen te repareren. Afbeeldingen en objecten konden tot voorbeeld dienen voor andere leden van de stedelijke gemeenschap. Voor de moderne lezer laten zij zien hoe visuele elementen de betekenis van stadhuizen en hun ruimten reflecteerden en beïnvloedden.

Samengevat, dit onderzoek laat zien hoe stadhuizen multifunctionele, toegankelijke en publieke ruimten waren. Aan de binnenkant waren stadhuizen aanpasbare gebouwen, en hun inrichting faciliteerde open en gesloten praktijken, toegang en bescherming. Bij het vormgeven van de materiële en sociale omgeving was openbaarheid een essentieel aspect. Bestuurders probeerden het gebruik en de betekenis van de gebouwen te bepalen. Zij wilden het gebouw met betrekking tot toegang en gedrag te reguleren ten einde hun controle over juridische en politieke procedures te versterken, alsook de communicatie van hun legitimiteit. Maar deze doelstellingen werden continue uitgedaagd door andere stadsbewoners, die hun eigen strategieën en belangen hadden. Een *micro-spatial* en multidisciplinair perspectief – waarbij de focus ligt op specifieke gebouwen en interacties daarbinnen – heeft het mogelijk gemaakt om juridische en politieke procedures, de betwisting daarvan, en openbaarheid te analyseren als een onderhandeling tussen leden van de stedelijke samenleving in een specifieke sociale en materiële context. Deze studie heeft vervolgens gepoogd te laten zien hoe stadhuizen de sociale, juridische en politieke waarden van de gehele laatmiddeleeuwse samenleving representeerden.

Sources

Algemeen Rijksarchief Brussel (ARA)

- reg. 31413-31521, *Stadsrekeningen Aalst*, 1395-1540

Stadsarchief Aalst (SAA)

- inv. no. 926, *Dictums*, 1437-1549

Stadsarchief Leiden: Erfgoed Leiden en Omstreken (SAL)

- inv. no. 511-552, *Rekeningen van de poortmeesters, later burgermeesters*, 1391-1476
- inv. no. 556-564, *Rekeningen van de vier burgermeesters en de twee trossiers*, 1476-1496
- inv. no. 381-382, *Vroedschapsboek* 1449-1458; 1465-1504
- inv. no. 0508, *Het oud rechterlijk archief van Leiden*, Correctieboeken A, B, C, D, 4, 5A., 1392-1490

Stadsarchief Haarlem: Noord-Hollands Archief (SAH)

- inv. no. 321-367, *Thesauriersrekeningen stad Haarlem*, 1417-1482

Stadsarchief Gouda: Streekarchief Midden-Holland (SAMH)

- AC.1.1125-1180, *Rekeningen van de ontvangsten en uitgaven van de trossiers resp. trossier-ontvanger(s)*, 1437-1522
- AC2.176, *Criminele vonnis- of correctieboeken*, 1447-1558
- AC2.126, *Registers met getuigenissen*, 1490-1517
- AC2.187a, *Criminele processtukken*, Willem Benne, 1512

Stadsarchief Gent: de Zwarte Doos (SAG)

- series 93, no. 26, *Voorgeboden* 1482-1546
- series 108, no. 2, *Voorgeboden* 1402-1436
- series 212, no. 1, *Ballinboec*, 1472-1537
- series 214, no. 1, *Registers van de criminele rechtspraak, boeken 'van den crime'*, 1515-1523.
- series 261bis, *Handboeken*, no.4 (1454)
- series 261ter, no.1. *Diverse stukken, vonnissen, voorgeboden, vanwege de schepenen van de Keure*, 1513-

Printed sources

- Aurelius, Cornelius. *Die cronycke van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslant, met die cronike der biscoppen van Utrecht (Divisiechroniek)*. Edited by A. de Hamer, 2011.
- Blok, P., ed. *Leidsche rechtsbronnnen uit de Middeleeuwen*. The Hague, 1884.
- Breen, J. *Rechtsbronnen der stad Amsterdam*. The Hague, 1902.
- Damhouder, J. de. *Practycke in civile saecken, seer nut, profijtelijck ende nodigh alle schouten, borgbemeesteren, magistraten ende andere rechteren*. The Hague, 1626.
- Fris, V. *Dagboek van Gent van 1447 tot 1470*. Vol. 1, 2. Ghent, 1901, 1904.
- Fruin, J., ed. *Instructie, voor de stad Haarlem ontworpen door Philips Wielant*. Amsterdam, 1874.
- Fruin, J., and M. Pols, eds. *Het rechtsboek van den Briel, beschreven in vijf tractaten door Jan Matthijssen*. The Hague, 1880.
- Heule, A. van. *Memorieboek der stad Ghent van 't jaar 1301 tot 1793*. Vol. 1, 2. Gent, 1852, 1854.
- Huizinga, J. *Rechtsbronnen der stad Haarlem*. The Hague, 1911.
- Jager, H. de, ed. *Middeleeuwsche keuren der stad Brielle*. The Hague, 1901.
- Limburg-Stirum, T. de *Contumes des deux villes et pays d'Alost (Alost et grammont)*. Brussels, 1878.
- Meerkamp van Embden, A. *Stadsrekeningen van Leiden (1390-1434)*. Vol. 1. 2 vols. Amsterdam, 1913.
- Monballyu, J., ed. *Filips Wielant verzameld werk, I: De Corte instructie in materie criminele*. Brussels, 1995.
- Pot, G. 'De bouwrekening van het Goudse stadhuis van 1450'. *Bulletin & nieuws-bulletin Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond*, no. 3 (1950): 129–45.
- Rollin Couquerque, L., and A. Meerkamp van Embden. *Rechtsbronnen der stad Gouda*. The Hague, 1917.
- Rooseboom, G. *Recueil van verscheide keuren, en costumen, midtsgaders maniere van procederen binnen de stadt Amsterdam*. Amsterdam, 1644.
- Speet, B., ed. *Het register van criminele sententiën uitgesproken door het gerecht van Haarlem*. Haarlem, 1989.
- Spierings, M. *Het schepenprotocol van 's-Hertogenbosch, 1367-1400*. Tilburg, 1984.

Bibliography

- Abels, P., K. Goudriaan, N. Habermehl, and J. Kompagnie, eds. *Duizend jaar Gouda. Een stadsgeschiedenis*. Hilversum, 2002.
- Ainsworth, M. *Gerard David. Purity of Vision in an Age of Transition*. New York, 1998.
- Albrecht, S. 'Architektur und Öffentlichkeit im Rathausbau'. In *Rathäuser als multifunktionale Räume der Repräsentation, der Parteinungen und des Geheimnisses*, edited by S. Pils, M. Scheutz, C. Sonnlechner, and S. Spevak, 67–94. Innsbruck, 2012.
- . *Mittelalterliche Rathäuser in Deutschland. Architektur und Funktion*. Darmstadt, 2005.
- Althoff, G. 'The Variability of Rituals in the Middle Ages'. In *Medieval Concepts of the Past. Ritual, Memory, Historiography*, edited by G. Althoff, J. Fried, and P. Geary, 71–89. Cambridge, 2002.
- Antos, G., and M. Stenglin. 'Feeling Space: Interpersonal Communication and Spatial Semiotics'. In *Handbook of Interpersonal Communication*, edited by G. Antos and E. Ventola, 355–96. Berlin, 2008.
- Arlinghaus, F. *Inklusion-Exklusion. Funktion und Formen des Rechts in der spätmittelalterlichen Stadt. Das Beispiel Köln*. Cologne, 2018.
- . 'Raumkonzeptionen der spätmittelalterlichen Stadt. Zur Verortung von Gericht, Kanzlei und Archiv im Stadtraum'. In *Städteplanung - Planungsstädte*, edited by B. Fritzsche, M. Stercken, and H. Gilomen, 101–23. Zurich, 2006.
- Arnade, P. *Realms of Ritual: Burgundian Ceremony and Civic Life in Late Medieval Ghent*. Ithaca, 1996.
- Arnade, P., M. Howell, and W. Simons. 'Fertile Spaces: The Productivity of Urban Space in Northern Europe'. *The Journal of Interdisciplinary History* 32, no. 4 (2002): 515–48.
- Bardsley, S. 'Sin, Speech, and Scolding in Late Medieval England'. In *Fama. The Politics of Talk and Reputation in Medieval Europe*, edited by T. Fenster and D. Smail, 145–64. Ithaca, 2003.
- Becker-Moelands, M. 'Rechtsarcheologie en rechtsiconografie in Nederland'. In *Rechtsarcheologie en rechtsiconografie. Een kennismaking*, edited by P. De Win, 77–96. Brussels, 1992.
- Behrmann, C. 'Voor de rechterlijke troon. Scènes van martelaarschap en gebaren gerechtelijke besluitvorming'. In *Roep om rechtvaardigheid. Recht en onrecht in de kunst uit de Nederlanden, 1450-1650*, edited by S. Mareel. Veurne, 2018.
- Bellman, B. 'The Paradox of Secrecy'. *Human Studies* 4, no. 1 (1981): 1–24.
- Ben-Dor, O. *Law and Art. Justice, Ethics and Aesthetics*. New York, 2011.
- Blockmans, W. *Metropolen aan de Noordzee. De geschiedenis van Nederland, 1100-1560*. Amsterdam, 2010.

- Blockmans, W., and P. van Peteghem. 'De Pacificatie van Gent als uiting van continuïteit in de politieke opvattingen van de standenvertegenwoordiging'. *Tijdschrift voor Geschiedenis* 89 (1976): 322–34.
- Blockmans, W., and W. Prevenier. *The Promised Lands. The Low Countries under Burgundian Rule, 1369-1530*. Philadelphia, 1999.
- Blok, A., I. Fariás, and C. Roberts. *The Routledge Companion to Actor-Network Theory*. London and New York, 2020.
- Blümler, C. *Der Zeuge im Bild. Dieric Bouts und die Konstitution des modernen Rechtsraumes*. Basel, 2011.
- . 'Gemeinschaft in und vor dem Bild'. In *Bilder und Gemeinschaften: Studien zur Konvergenz von Politik und Ästhetik in Kunst, Literatur und Theorie*, edited by B. Fricke, S. Neuner, and Klammer, 83–107. Munich, 2011.
- Boodt, M. de. "'How One Shall Govern a City": The Polyphony of Urban Political Thought in the Fourteenth-Century Duchy of Brabant'. *Urban History* 46, no. 4 (2019): 578–96.
- Boone, M. 'Een middeleeuwse metropool'. In *Gent. Stad van alle tijden*, edited by M. Boone and G. Deneckere, 50–95. Brussels, 2016.
- . *Geld en macht. De Gentse stadsfinanciën en de Bourgondische staatsvorming (1384-1453)*. Gent, 1990.
- . *Gent en de Bourgondische hertogen ca. 1384 – ca. 1453. Een sociaal-politieke studie van een staatsvormingsproces*. Brussels, 1990.
- . 'Muntgeschiedenis middeleeuwen'. In *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente? Deel 3a. Hulpwetenschappen*, edited by J. Art, 149–65. Gent, 1995.
- . 'Openbare diensten en initiatieven te Gent tijdens de late Middeleeuwen (14de-15de eeuw)'. In *L'Initiative publique des communes en Belgique: fondements historiques (Ancien Régime): actes Colloque international, Spa, 1–4 sept. 1982*, 71–114. Brussels, 1984.
- . 'Urban Space and Political Conflict in Late Medieval Flanders'. *The Journal of Interdisciplinary History*, 4, 32 (2002): 621–40.
- Brand, H. *Over macht en overzicht. Stedelijke elites in Leiden (1420-1510)*. Louvain, 1996.
- Bratton, S. *Environmental Values in Christian Art*. Albany, 2008.
- Brinkman, H. *Dichten uit liefde. Literatuur in Leiden aan het einde van de Middeleeuwen*. Hilversum, 1997.
- , ed. *Het handschrift- Jan Phillipsz.* Hilversum, 1995.
- Brown, A. *Civic Ceremony and Religion in Medieval Bruges c.1300-1520*. Cambridge, 2011.
- Bruaene, A. van. *De Gentse memorieboeken als spiegel van stedelijke historisch bewustzijn (14de tot 16de eeuw)*. Ghent, 1998.
- Bucklow, S. 'Colour and Spirit'. *Art and Christianity* 90 (2017): 14–15.

- Burnside, J. *God, Justice, and Society Aspects of Law and Legality in the Bible*. Oxford, 2011.
- Burroughs, C. *The Italian Renaissance Palace Facade*. Cambridge, 2002.
- Buylaert, F. ‘Familiekwesties. De beheersing van vetes en private conflicten in de elite van laatmiddeleeuws Gent’. *Stadsgeschiedenis* 2 (2007): 1–19.
- Camphuijsen, F. “‘In Hemde Ende in Broeck.’” The Performance of Justice in Late Medieval Utrecht’. In *La Permission et La Sanction. Théories Légales et Pratiques Du ThéâTre (XIVe-XVIIe Siècle)*, edited by M Bouhaïk-Girones, J Koopmans, and K Lavéant, 219–47. Paris, 2017.
- . ‘Scripting Justice. Legal Practice and Communication in the Late Medieval Law Courts of Utrecht, York and Paris’. University of Amsterdam, 2017.
- Cannaert, J. *Bydragen tot de kennis van het oude strafrecht in Vlaenderen, verryckct met vele tot dusverre onuitgegevene stukken*. Ghent, 1835.
- Certeau, M. de. *The Practice of Everyday Life*. Berkeley, 1984.
- Cerutti, W. *Het stadhuis van Haarlem. Hart van de stad*. Haarlem, 2001.
- Champion, M. *The Fullness of Time. Temporalities of the Fifteenth-Century Low Countries*. Chicago, 2017.
- Chapman, D., and J. Schnabel. *The Trial and Crucifixion of Jesus: Texts and Commentary*. Tübingen, 2015.
- Chattopadhyay, S., and J. White, eds. *City Halls and Civic Materialism. Towards a Global History of Public Space*. New York, 2014.
- . ‘City Halls. Civic Representation and Public Space’. In *City Halls and Civic Materialism. Towards a Global History of Public Space*, edited by S. Chattopadhyay and J. White, 3–13. New York, 2014.
- Chevalier, B. ‘Les villes et leurs hôtels’. In *Hôtels de ville. Architecture publique à la Renaissance*, edited by A. Salamagne, 15–26. Rennes, 2015.
- Classen, A. ‘Urban Space in the Middle Ages and the Early Modern Age. Historical, Mental, Cultural, and Social-Economic Investigations’. In *Urban Space in the Middle Ages and the Early Modern Age*, edited by A. Classen, 1–147. Berlin, 2009.
- Cohen, E. *Crossroads of Justice. Law and Culture in Late Medieval France*. Leiden, 1993.
- Cohn Jr., S. *Women in the Streets. Essays on Sex and Power in Renaissance Italy*. London, 1996.
- Coomans, J. ‘In Pursuit of a Healthy City. Sanitation and the Common Good in the Late Medieval Low Countries’. University of Amsterdam, 2018.
- . ‘The King of Dirt: Public Health and Sanitation in Late Medieval Ghent’. *Urban History* 46, no. 1 (2019): 82–105.

- Cunningham, C. 'For the Honour and Beauty of the City: The Design of Town Halls'. In *Siena, Florence and Padua: Art, Society and Religion, 1280-1400*, edited by D. Norman, II: Case Studies:29–54. London, 1995.
- Dahlberg, L. *Spacing Law and Politics. The Constitution and Representation of the Juridical*. New York, 2016.
- Dambryne, J. *Corporatieve middengroepen: aspiraties, relaties en transformaties in de 16e-eeuwse Gentse ambachtswereld*. Ghent, 2002.
- Damen, M. 'Giving by Pouring: The Function of Gifts of Wine in the City of Leiden (14th-16th Centuries)'. In *Symbolic Communications in Late Medieval Towns*, edited by J. van Leeuwen, 83–100. Louvain, 2006.
- . 'The Town as a Stage? Urban Space and Tournaments in Late Medieval Brussels'. *Urban History* 43, no. 1 (2016): 47–71.
- Darnell, L. 'A Voice from the Past: Pieter Saenredam's The Old Town Hall of Amsterdam, Historical Continuity, and the Moral Sublime'. *Journal of Historians of Netherlandish Art* 8, no. 2 (2016): 1–20.
- Dean, T. *Crime and Justice in Late Medieval Italy*. Cambridge, 2007.
- . 'Gender and Insults in an Italian City: Bologna in the Later Middle Ages'. *Social History* 29, no. 2 (2004): 217–31.
- Decavele, J. 'Bestuursinstellingen van de stad Gent (einde 11de eeuw-1795)'. In *De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Vlaanderen tot 1795*, edited by W. Prevenier and B. Augustyn, 277–320. Brussels, 1997.
- Deimling, B. 'The Courtroom. From Church Portal to Town Hall'. In *The History of Courts and Procedure in Medieval Canon Law*, edited by W. Hartmann and K. Pennington, 30–50. Washington D.C., 2016.
- Deleuze, G., and F. Guattari. *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Minneapolis, 1987.
- Deneckere, G. 'De resurrectie van Jacob van Artevelde in de 19de-eeuwse Gentse arbeidersbeweging: over het verlangen naar "de Grote Man"'. *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent* 51 (1997): 155–87.
- Denslagen, W. 'Bijzondere gebouwen'. In *Gouda*, edited by W. Denslagen, 212–32. Zwolle, 2001.
- Devos, P. *De gemeentehuizen van Oost-Vlaanderen. Band 1*. Inventaris van het kunstpatrimonium van Oost-Vlaanderen, XVI. Ghent, 1982.
- Dijkman, J. *Shaping Medieval Markets and the Organisation of Commodity Markets in Holland, c.1200-c.1450*. Leiden, 2011.
- Don, P. *Voorne-Putten*. Zwolle, 1992.

- Douglas, M. *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. London, 1966.
- Dovey, K. *Becoming Places. Urbanism/Architecture/Identity/Power*. New York, 2010.
- Dröge, J. *Het stadhuis van Leiden*. Leiden, 2001.
- Dugdale, A. 'Materiality: Juggling Sameness and Difference'. *The Sociological Review* 47, no. 1 (1999): 113–35.
- Dumolyn, J. 'Economic Development, Social Space and Political Power in Bruges, c. 1127–1302'. In *Contact and Exchange in Later Medieval Europe. Essays in Honour of Malcolm Vale*, edited by H. Skoda, P. Lantschner, and S. Robert, 33–58. Woodbridge, 2012.
- Dunk, T. von der. *Haarlem als Hollands Jeruzalem. De oorsprong van de toren van de Grote of St.-Bavokerk*. Hilversum, 2016.
- Dyer, C. 'English Peasant Buildings in the Later Middle Ages (1200-1500)'. *Medieval Archaeology* 30, no. 1 (1986): 19–45.
- Eck, C. van. *Art, Agency and Living Presence: From the Animated Image to the Excessive Object*. Leiden, 2015.
- Edgerton, S. *Pictures and Punishment. Art and Criminal Prosecution during the Florentine Renaissance*. Ithaca, 1985.
- Eibach, J. 'Das offene Haus. Kommunikative Praxis im sozialen Nahraum der europäischen Frühen Neuzeit'. *Zeitschrift für Historische Forschung* 38, no. 4 (2011): 621–64.
- Evans, D. 'Theatre of Deferral. The Image of the Law and the Architecture of the Inns of Court'. *Law and Critique* 10, no. 1 (1999): 1–25.
- Fenster, T., and D. Smail, eds. *Fama. The Politics of Talk and Reputation in Medieval Europe*. Ithaca, 2003.
- . 'Introduction'. In *Fama. The Politics of Talk and Reputation in Medieval Europe*, edited by T. Fenster and D. Smail, 1–14. Ithaca, 2003.
- Foucault, M. *Discipline and Punish. The Birth of the Prison*. New York, 1977.
- Fremantle, K. 'The Open Vierschaar of Amsterdam's Seventeenth-century Town Hall as a Setting for the City's Justice'. *Oud Holland* 77, no. 3–4 (1962): 206–34.
- Friedländer, M. *Geertgen Tot Sint Jans and Jerome Bosch*. Translated by H. Norden. Leiden, 1969.
- Gardiner, M. 'Buttery and Pantry and Their Antecedents: Idea and Architecture in the English Medieval House'. In *Medieval Domesticity. Home, Housing and Household in Medieval England*, edited by M. Kowaleski and P. Goldberg, 37–65. Cambridge, 2008.
- Garland, D. 'The Rationalization of Punishment'. In *Theatres of Power. Social Control and Criminality in Historical Perspective*, edited by H. Pihlamäki, 96–115. Helsinki, 1991.

- Gassen, T. van. 'Het documentaire geheugen van een middeleeuwse grootstad. Ontwikkeling en betekenis van de Gentse archieven. Te vindene tghuent dat men gheerne ghevonden hadde'. Ghent University, 2017.
- Gell, A. *Art and Agency: An Anthropological Theory*. Oxford, 1998.
- Geltner, G. 'A Cell of Their Own: The Incarceration of Women in Late Medieval Italy'. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 39, no. 1 (2013): 27–51.
- . 'Fighting Corruption in the Italian City-State. Perugian Officers' End of Term Audit (Sindacato) in the Fourteenth Century'. In *Anticorruption in History. From Antiquity to the Modern Era*, edited by R. Kroeze, A. Vitória, and G. Geltner, 103–24. Oxford, 2017.
- . *Roads to Health: Infrastructure and Urban Wellbeing in Later Medieval Italy*. Philadelphia, 2019.
- . *The Medieval Prison. A Social History*. Princeton, 2008.
- Gennep, A. van. *The Rites of Passage*. Chicago, 1960.
- Gent, M. van. *Pertijelike saken'. Hoeken en Kabeljaunen in het Bourgondisch-Habsburgse tijdperk*. The Hague, 1994.
- Giel, R. *Politische Öffentlichkeit im spätmittelalterlich-frühneuzeitlichen Köln (1450-1550)*. Berlin, 1998.
- Gilchrist, R. 'Medieval Bodies in the Material World: Gender, Stigma and the Body'. In *Framing Medieval Bodies*, edited by S. Kay and M. Rubin, 43–61. Manchester, 1994.
- . *Medieval Life. Archaeology and the Life Course*. Woodbridge, 2013.
- Giles, K. *An Archaeology of Social Identity. Guildhalls in York, c.1350-1630*. Oxford, 2000.
- . 'Public Buildings in Early Modern Europe'. In *The Routledge Handbook of Material Culture in Early Modern Europe*, edited by C. Richardson, T. Hamling, and D. Gaimster, 98–114. London and New York, 2017.
- Glaudemans, C. *Om die wrake wille. Eigenrichting, veten en verzoening in laat-middeleeuws Holland en Zeeland*. Hilversum, 2004.
- Goldstein, D. *The Spectacular City. Violence and Performance in Urban Bolivia*. Durham, 2004.
- Goodrich, P. *Legal Emblems and the Art of Law. Obiter Depicta as the Vision of Governance*. Cambridge, 2014.
- . 'Specters of Law: Why the History of the Legal Spectacle Has Not Been Written'. *U.C. Irvine Law Review* 1, no. 3 (2011): 773–812.
- Greßhöner, K. 'Rathausbau im späten Mittelalter. Repräsentation und Raumbedarf - Forschungsüberblick und Bibliographie'. *Mediaevistik* 23 (2010): 51–95.
- Grimm, J. *Deutsche Rechtsaltertümer*. Göttingen, 1852.
- Groote, K. de, and J. Moens. *Archeologie en geschiedenis van een middeleeuwse woonwijk onder de Hopmarkt te Aalst*. Brussels, 2018.

- Habermas, J. *The Structural Transformation of the Public Sphere. An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge, 1989.
- Haemers, J. 'Filthy and Indecent Words. Insults, Defamation, and Urban Politics in the Southern Low Countries, 1300-1550'. In *The Voices of the People in Late Medieval Europe. Communication and Popular Politics*, edited by J. Dumolyn, J. Haemers, H. Oliva Herrer, and V. Challet. Turnhout, 2014.
- . *For the Common Good. State Power and Urban Revolts in the Reign of Mary of Burgundy (1477-1482)*. Turnhout, 2009.
- . 'Social Memory and Rebellion in Fifteenth-Century Ghent'. *Social History* 36 (2011): 443–63.
- Haemers, J., and A. De Meyer. 'Le cri du rebelle, le cri du criminel. Slogans, insultes et le langage des "malfaiteurs" dans les villes des Pays-Bas méridionaux, XIVe-XVIe siècles'. *Histoire, Économie & Société* 39 (2019): 15–31.
- Haemers, J., and W. Ryckbosch. 'A Targeted Public: Public Services in Fifteenth-Century Ghent and Bruges'. *Urban History* 37, no. 2 (2010): 203–25.
- Hanawalt, B. *Ceremony and Civility. Civic Culture in Late Medieval London*. Oxford, 2017.
- Harvey, D. *Rebel Cities. From the Right to the City to the Urban Revolution*. London, 2012.
- Heerwaarden, J. van. "'Dat Scaecspel.'" Een profaan-ethische verkenning'. In *Wat is wijsheid? Lekenethiek in de Middelnederlandse letterkunde*, edited by J. Reynaert, 304–21. Amsterdam, 1994.
- Heijden, M. van der. 'Conflict and Consensus. The Allocation of Public Services in the Low Countries 1500-1800'. In *Serving the Urban Community. The Rise of Public Facilities in the Low Countries*, edited by M. van der Heijden, E. van Nederveen Meerkerk, G. Vermeesch, and M. van der Burg, 21–41. Amsterdam, 2009.
- Heinsius, J. 'De oudst-bewaarde stadsrekening van Gouda (1437)'. *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* 25 (1904): 259–321.
- Helbers, G. 'De geschiedenis van het gebouw en zijn voorgangers'. In *Het stadhuis van Gouda. Een verzameling bijdragen, in het bijzonder gewijd aan de restauratie 1947-1952, uitgegeven ter gelegenheid van de officiële heropening door H.M. Koningin Juliana op 18 juli 1952*, edited by A. Scheygrond, 83–156. Gouda, 1952.
- Herwaarden, J. van. *Opgelegde bedevaarten. Een studie over de praktijk van opleggen van bedevaarten (met name in de stedelijke rechtspraak) in de Nederlanden gedurende de late middeleeuwen (ca 1300 - ca 1500)*. Assen, 1978.

- Heuvel, D. van den. 'Gender in the Streets of the Premodern City'. *Journal of Urban History*, 2018, 1–18.
- Hillier, B., and J. Hanson. *The Social Logic of Space*. Cambridge, 1984.
- Hoogduin-Berkhout, M. "Op de gelukkige regeering van Leiden." Geschilderde voorstellingen in het Leidse stadhuis 1575-1700". In *Beelden van Leiden. Zelfbeeld en representatie van een Hollandse stad in de Vroegmoderne Tijd, 1550-1800*, edited by J. Roding, A. Sneller, and B. Thijs, 59–106. Hilversum, 2006.
- Hoogewerff, G. *De Noord-Nederlandsche Schilderkunst*. Vol. 2. 5 vols. The Hague, 1937.
- Hoppenbrouwers, P. *Village Community and Conflict in Late Medieval Drenthe*. Turnhout, 2018.
- Howell, M. 'The Spaces of Late Medieval Urbanity?'. In *Shaping Urban Identity in Late Medieval Europe*, edited by M. Boone and P. Stabel, 3–29. Louvain, 2003.
- Hubrich, A. 'Multi-Layered Functions of Early Modern Courtroom Equipment: Lüneburg for Example'. In *The Art of Law. Representations and Iconography of Law and Justice in Context, from the Middle Ages to the First World War*, edited by S. Huygebaert, G. Martyn, V. Paumen, E. Bousmar, and X. Rousseaux, 149–66. Cham, 2018.
- Hurx, M. *Architecture as Profession. The Origins of Architectural Practice in the Low Countries in the Fifteenth Century*. Turnhout, 2018.
- Huygebaert, S., and K. van Audenaeren. 'Een vuistregel uit het vroegmoderne strafrecht'. In *De kunst van het recht. Drie eeuwen gerechtigheid in beeld*, edited by S. Huygebaert, G. Martyn, V. Paumen, and T. van Poucke, 127–32. Tiel, 2016.
- Huygebaert, S., G. Martyn, V. Paumen, E. Bousmar, and X. Rousseaux. *The Art of Law. Representations and Iconography of Law and Justice in Context, from the Middle Ages to the First World War*. Cham, 2018.
- Huygebaert, S., G. Martyn, V. Paumen, and T. Van Poucke, eds. *The Art of Law. Three Centuries of Justice Depicted*. Tiel, 2016.
- Ibelings, B. 'De markt en de publieke gebouwen in het middeleeuwse Gouda'. *Tidinge van die Goude* 2 (1996): 48–60.
- Jacob, R., and N. Marchal-Jacob. 'Jalons pour une histoire de l'architecture judiciaire'. In *La justice en ses temples. Regards sur l'architecture judiciaire en France*, edited by Association Française pour l'histoire de la justice, 25–68. Paris, 1992.
- Jerram, L. 'Space: A Useless Category for Historical Analysis?' *History and Theory* 52 (2013): 400–419.

- Johnson, T. *Law in Common. Legal Cultures in Late-Medieval England*. Oxford, 2020.
- . ‘Legal History and the Material Turn’. In *The Oxford Handbook of Legal History*, edited by M. Dubber and C. Tomlins. Oxford, 2018.
- Jucker, M. ‘Secrets and Politics: Theoretical and Methodological Aspects of Late Medieval Diplomatic Communication’. *Micrologus: Nature, Sciences and Medieval Societies* 14 (2006): 275–310.
- Jütte, D. *The Strait Gate. Thresholds and Power in Western History*. New Haven, 2015.
- Kauhsen, B. *Omphalos. Zum Mittelpunktsgedanken in Architektur und Städtebau dargestellt an ausgewählten Beispielen*. Beiträge zur Kunstwissenschaft 39. Munich, 1990.
- Kaye, J. *A History of Balance, 1250-1375. The Emergence of a New Model of Equilibrium and Its Impact on Thought*. Cambridge, 2014.
- Kilian, T. ‘Public and Private, Power and Space’. In *The Production of Public Space*, edited by A. Light and J. Smith, 115–34. New York, 1998.
- Kleij, N. van. ‘Access to Courtrooms in the Late Medieval Town Halls of the Low Countries’. *The Mediaeval Journal*, Forthcoming.
- . “‘Ende dat jonckwijff heeft geseit.’ De deelname van vrouwen aan criminele rechtspraak in Gouda, ca. 1450-1530”. *Historica* 39, no. 1 (2016): 3–7.
- Köhl, S. ‘Brussels Town Hall in Context. Architectural Models, Historical Background, Political Strategies’. *Studia Bruxellae* 1, no. 12 (2018): 236–54.
- . *Das Brüsseler Rathaus. Repräsentationsbau für Rat, Stadt und Land*. Petersberg, 2019.
- . ‘Princely Architecture: Town Halls in the Burgundian Netherlands’. In *Staging the Court of Burgundy*, edited by T-H. Borchert, W. Blockmans, N. Gabriëls, J. Oosterman, and A. van Oosterwijk, 191–200. Turnhout, 2011.
- Kolbe, L. ‘Foreword’. In *City Halls and Civic Materialism. Towards a Global History of Urban Public Space*, edited by S. Chattopadhyay and J. White, ix–xii. New York, 2014.
- Kowaleski, M., and P. Goldberg, eds. *Medieval Domesticity. Home, Housing and Household in Medieval England*. Cambridge, 2008.
- Kumhera, G. *The Benefits of Peace. Private Peacemaking in Late Medieval Italy*. Leiden, 2017.
- Kumler, A., and C. Lahey. ‘Res et Significatio: The Material Sense of Things in the Middle Ages’. *Gesta* 51, no. 1 (2012): 1–17.
- Laitinen, R. ‘Home, Urban Space and Gendered Practices in Mid-Seventeenth-Century Turku’. In *The Routledge Handbook of Gender and the Urban Experience*, edited by D. Simonton, 142–49. London, 2017.

- Laleman, M., and G. Vermeiren. 'Ruimte en bebouwing in het centrum van het middeleeuwse Gent'. *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, no. 64 (2010): 3–56.
- Lammertse, F., and F. Giltaij. *Schilderkunst van de late Middeleeuwen. Vroege Hollanders*. Rotterdam, 2008.
- Lamont, K. *Het wereldbeeld van een zestiende-eeuwse Gentenaar Marcus van Vaerenyck: een ideeën- en mentaliteitshistorische studie op basis van zijn kroniek, Van die beroerliche tijden*. Ghent, 2005.
- Lantschner, P. 'Justice Contested and Affirmed Jurisdiction and Conflict in Late Medieval Italian Cities?'. In *Legalism: Community and Justice*, edited by F. Pirie and J. Scheele, 77–96. Oxford, 2014.
- . *The Logic of Political Conflict in Medieval Cities. Italy and the Southern Low Countries, 1370-1440*. Oxford, 2015.
- . 'Voices of the People in a City without Revolts: Lille in the Later Middle Ages'. In *The Voices of the People in Late Medieval Europe. Communication and Popular Politics*, edited by J. Dumolyn, J. Haemers, H. Oliva Herrer, and V. Challet. Turnhout, 2014.
- Latour, B. 'Mixing Humans and Nonhumans Together: The Sociology of a Door-Closer'. *Social Problems* 35, no. 3 (1988): 298–310.
- . *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford, 2007.
- Lazzarini, I. *Communication and Conflict: Italian Diplomacy in the Early Renaissance, 1350-1520*. Oxford, 2015.
- Le Bailly, M. *Recht voor de Raad. Rechtspraak voor het Hof van Holland, Zeeland en West-Friesland in het midden van de vijftiende eeuw*. Hilversum, 2001.
- Lederle-Grieger, U. *Gerechtigkeitsdarstellungen in Deutschen und Niederländischen Rathäusern*. Heidelberg, 1937.
- Leeuwen, J. van. *De Vlaamse wetsvernieuwing. Een onderzoek naar de jaarlijkse keuze en aanstelling van het stadsbestuur in Gent, Brugge en Ieper in de Middeleeuwen*. Brussels, 2004.
- . "'Een tafereel van ons Heeren oordele.'" De functie ende betekenis van een Laatste Oordeelsvoorstelling in een middeleeuwse raadzaal?. In *Dirk Bouts (ca. 1410-1475) een Vlaams primitief te Leuven*, edited by M. Smeyers and K. Smeyers, 153–64. Louvain, 1998.
- . 'Geluid, muziek en entertainment. Het gebruik van auditieve middelen tijdens het ritueel van de wetsvernieuwing in Gent, Brugge en Ieper (1379-1493)'. *Revue belge de philologie et d'histoire* 83, no. 4 (2005): 1029–57.

- . ‘Het decor van een machtswissel. Ruimtegebruik bij de Gentse wetsvernieuwing in de vijftiende eeuw’. *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, no. 57 (2003): 47–70.
- . ‘Ritueel en publiek. De rol van toeschouwers bij de wetsvernieuwing in Gent, Brugge en Ieper in de vijftiende eeuw’. *Tijdschrift voor Geschiedenis*, no. 117 (2004): 321–37.
- Lefebvre, H. *The Production of Space*. Oxford, 1991.
- Lesnick, D. ‘Insults and Threats in Medieval Todi’. *Journal of Medieval History* 17 (1991): 71–89.
- Liddy, C. *Contesting the City. The Politics of Citizenship in English Towns, 1250-1530*. Oxford, 2017.
- . ‘Urban Politics and Material Culture at the End of the Middle Ages: The Coventry Tapestry in St Mary’s Hall’. *Urban History* 39, no. 2 (2012): 203–24.
- Maesschalck, M., and J. Viaene. *Het stadhuis van Leuven*. Leuven, 1979.
- Makleff, R. ‘Knowing the City: Municipal Archives in Late Medieval Western Europe and the Narrowness of State’. Unpublished master thesis, The Hebrew University of Jerusalem, 2010.
- Mander, K. van. *Het schilder-boeck*. Haarlem, 1604.
- Mareel, S. ‘Spiegels van rechtvaardigheid. Gerechtigheidsstaferelen in de Nederlanden.’ In *Roep om rechtvaardigheid. Recht en onrecht in de kunst uit de Nederlanden, 1450-1650*, edited by S. Mareel, 40–62. Veurne, 2018.
- Marsilje, J. ‘De geografische, institutionele en politieke ontwikkelingen’. In *Deugd boven geweld. Een geschiedenis van Haarlem, 1245-1995*, edited by G. van der Ree-Scholtens, 19–45. Hilversum, 1991.
- , ed. *Deel 1. Leiden tot 1574*. Leiden. De geschiedenis van een Hollandse stad. Leiden, 2002.
- . ‘Een ontluikende stad: economisch en sociaal leven in het middeleeuwse Haarlem’. In *Deugd boven geweld. Een geschiedenis van Haarlem, 1245-1995*, edited by G. van der Ree-Scholtens, 46–62. Hilversum, 1995.
- . *Het financiële beleid van Leiden in de Laat-Beierse en Bourgondische periode, 1390-1477*. Hilversum, 1985.
- . ‘Het Haarlemse klerkambt in de 15e eeuw’. In *De Nederlanden in de late middeleeuwen*, edited by D. de Boer and J. Marsilje, 182–98. Utrecht, 1987.
- Martens, M. *De muurschilderkunst te Gent (12de tot 16de eeuw)*. Brussels, 1989.
- Martyn, G. ‘Painted Exempla Iustitiae in the Southern Netherlands’. In *Symbolische Kommunikation Vor Gericht in Der Frühen Neuzeit*, edited by R. Schulze, 335–56. Berlin, 2006.

- Martyn, G., and V. Paumen. 'Hemelse rechtspraak op Limburgse grond. Enkele rechtsiconologische opmerkingen over "Tweevoudige gerechtigheid" (Jan van Brussel)'. *Koninklijke Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap* 25 (2018): 210–25.
- McLean, A. 'Don't Screw with the Law: Visual and Spatial Defences against Judicial and Political Corruption in Communal Italy'. In *Genealogies of Legal Vision*, edited by P. Goodrich and V. Hayaert, 179–200. London, 2015.
- Meier, U. 'The Iconography of Justice and Power in the Sculptures and Paintings of Town Halls in Medieval Germany'. *The Medieval History Journal* 3, no. 1 (2000): 161–74.
- Meischke, R. 'De stedelijke bouwopgaven tussen 1450 en 1530'. In *Keldermans. Een architectonisch netwerk in de Nederlanden.*, edited by H. Janse, R. Meischke, J. Van Mosselveld, and F. Van Tyghem. The Hague, 1987.
- Mérindol, C. de. 'Les salles de justice et leur décor en France à l'époque médiévale'. *Histoire de la Justice* 10 (1997): 5–80.
- Miergroet, H. van. 'Gerard David's "Justice of Cambyses" Exemplum Iustitea or Political Allegory?' *Simiolus* 18, no. 3 (1988): 116–33.
- Modéer, K., and M. Sunnqvist, eds. *Legal Staging. The Visualization, Medialization and Ritualization of Law in Language, Literature, Media, Art and Architecture*. Copenhagen, 2012.
- Molle, F. van. 'Koperen koppen en vuisten in het oude Vlaamse strafrecht'. *Antiek* 9 (1974): 141–66.
- Morgan, H. *Bed and Chambers in Late Medieval England. Readings, Representations and Realities*. York, 2017.
- Mostert, M. 'Introduction'. In *Medieval Legal Process. Physical, Spoken and Written Performance in the Middle Ages*, edited by M. Mostert and P. Barnwell, 1–10. Turnhout, 2012.
- Mulcahy, L. 'Architects of Justice: The Politics of Courtroom Design'. *Social & Legal Studies* 16, no. 3 (2007): 383–403.
- . *Legal Architecture. Justice, Due Process and the Place of Law*. New York, 2011.
- Mulder-Bakker, A. *Lives of the Anchoresses. The Rise of the Urban Recluse in Medieval Europe*. Philadelphia, 2005.
- Müller, M. *Misdaad en straf in een Hollandse stad: Haarlem, 1245-1615*. Hilversum, 2017.
- Müller, M. 'Assemblages and Actor-Networks: Rethinking Socio-Material Power, Politics and Space'. *Geography Compass* 9, no. 1 (2015): 27–41.
- Musson, A. *Medieval Law in Context. The Growth of Medieval Consciousness from Magna Carta to the Peasants' Revolt*. Manchester, 2001.

- Muurling, S., M. Pluskota, and M. van der Heijden. 'Introduction: Women and Crime in History'. In *Women's Criminality in Europe, 1600-1914*, edited by M. van der Heijden, M. Pluskota, and S. Muurling, 1–25. Cambridge, 2020.
- Nicholas, D. 'Crime and Punishment in Fourteenth Century Ghent'. *Revue Belge de Philologie et d'histoire* 48 (1970): 289–334, 1141–76.
- . *Medieval Flanders*. London, 1992.
- . *The Later Medieval City*. London, 1997.
- Noordewier, M. *Nederduitsche regtsoudheden*. Utrecht, 1853.
- Nortier, A. *Bijdrage tot de kennis van het burgerlijk proces in de 15e eeuw binnen de stad Leiden*. Leiden, 1874.
- Oerle, H. van. *Leiden binnen en buiten de stadvesten: de geschiedenis van de stedenbouwkundige ontwikkeling binnen het Leidse rechtsgebied tot aan het einde van de gouden eeuw*. Vol. 1. 2 vols. Leiden, 1975.
- Orlers, J. *Beschrijvinge der stad Leyden*. Leiden, 1614.
- Overlaet, K. 'The "Joyous Entry" of Archduke Maximilian into Antwerp (13 January 1478): An Analysis of a "Most Elegant and Dignified" Dialogue'. *Journal of Medieval History* 44, no. 2 (2018): 231–49.
- Overvoorde, J. *Uit de geschiedenis van het Leidsche raadhuis*. Leiden, 1916.
- Pantin, W. 'The Merchants' Houses and Warehouses of King's Lynn'. *Medieval Archaeology* 6, no. 1 (1962): 173–81.
- Pastoureau, M. *Green: The History of a Color*. Princeton, 2014.
- Paumen, V. 'Rechtspraak naar het voorbeeld van de hemelse rechter'. In *De kunst van het recht. Drie eeuwen gerechtigheid in beeld*, edited by S. Huygebaert, G. Martyn, V. Paumen, and T. Van Poucke, 31–38. Tiel, 2016.
- Pevsner, N. *A History of Building Types*. London, 1976.
- Phaff, H. *Raadhuis-spreuken*. The Hague, 1983.
- Philips, B. *The Complete Book of Locks and Locksmithing*. New York, 2005.
- Pils, S., M. Scheutz, C. Sonnlechner, and S. Spevak, eds. *Rathäuser als multifunktionale Räume der Repräsentation, der Parteien und des Geheimnisses*. Innsbruck, 2012.
- Piot, C. 'L'Ancien Hôtel de Ville d'Allost (Flandre orientale)'. *Bulletin Commissions royales d'Art et d'Archéologie* IV (1865): 243–56.
- Pleister, W., and W. Schild, eds. *Recht und Gerechtigkeit im Spiegel der europäischen Kunst*. Cologne, 1988.
- Potter, F. de. *Gent, van den oudsten tijd tot beden. Geschiedkundige beschrijving der stad*. Vol. 1. Handzame, 1969.
- Potter, F. de, and J. Broeckaert. *Geschiedenis der stad Aalst voorgegaan van eene historische schets van 't voormalige land van Aalst*. 2 vols. Gent, 1875.

- Prak, M. *Citizens without Nations: Urban Citizenship in Europe and the World, c.1000–1789*. Cambridge, 2018.
- Rawcliffe, C. *Urban Bodies. Communal Health in Late Medieval Towns and Cities*. Woodbridge, 2013.
- Rees Jones, S., F. Ridy, C. Beattie, C. Carpenter, M. Holford, L. McClure, S. Williams, et al. 'The Later Medieval English Urban Household'. *History Compass* 5, no. 1 (2007): 112–58.
- Resnik, J. 'In and Out of Sight, Site, and Cite'. *Faculty Scholarship Series* 680 (2008): 771–809.
- Resnik, J., and D. Curtis. *Representing Justice. Invention, Controversy, and Rights in City-States and Democratic Courtrooms*. New haven, 2011.
- Reynaert, J. 'Boekbinders, scrievers en boekproductie te Gent ca.1430-1530. Het traditionele ambacht tegenover de drukpers: breuk of continuïteit?' In *Geschreven en gedrukt. Boekproductie van handschrift naar druk in de overgang van Middeleeuwen naar Moderne Tijd*, edited by H. Pleij and J. Reynaert, 85–102. Ghent, 2004.
- Ridder, J. de. *Gerechtigheidsstaferelen voor schepenvuizen in de Zuidelijke Nederlanden in de 14de, 15de en 16de eeuw*. Brussels, 1989.
- Rock, J. de. *The Image of the City in Early Netherlandish Painting (1400-1550)*. Turnhout, 2019.
- Rogge, J. 'An Introduction'. In *Recounting Deviance. Forms and Practices of Presenting Divergent Behaviour in the Late Middle Ages and Early Modern Period*, edited by J. Rogge, 9–24. Bielefeld, 2016.
- Romano, D. *Market and Marketplaces in Medieval Italy c.1100 to c.1450*. New haven, 2015.
- Rosse, G. *The Art of Solidarity in the Middle Ages. Guilds in England 1250-1550*. Oxford, 2015.
- Rössner, P. 'From the Black Death to the New World (c.1350-1500)'. In *Money and Coinage in the Middle Ages*, edited by R. Naismith, 151–76. Leiden, 2018.
- Rothstein, B. 'Looking the Part: Ruminative Viewing and the Imagination of Community in the Early Modern Low Countries'. *Art History* 31, no. 1 (2008): 1–32.
- Royaards, C., P. Jongens, and H. Phaff. *Het stadhuis van Haarlem. Algemeen restauratieplan*. Haarlem, 1961.
- Sabapathy, J. *Officers and Accountability in Medieval England 1170-1300*. Oxford, 2014.
- Salamagne, A., ed. *Hôtels de ville. Architecture publique à la Renaissance*. Rennes, 2015.
- Sarat, A., M. Anderson, and C. Frank, eds. *Law and the Humanities. An Introduction*. Cambridge, 2014.
- Schild, W. *Bilder von Recht und Gerechtigkeit*. Cologne, 1995.
- Schretlen, M. 'Een Haarlemsch stadsgezicht uit de 15de eeuw; de Meester van Bellaert'. *Oud-Holland* 47 (1930): 122–29.
- Scott, J. *Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts*. New Haven, 1990.
- . *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*. New Haven, 1985.

- Šedivý, J. 'Mittelalterliche Rathäuser im mittleren Donaugebiet. Von Räumen der örtlichen Eliten zu Symbolen der städtische Massen.' In *Political Functions of Urban Spaces and Town Types through the Ages. Making Use of the Historic Towns Atlases in Europe*, edited by R. Czaja, Z. Noga, F. Opll, and M. Scheutz, 161–98. Cracow, 2019.
- Sennett, R. *Building and Dwelling. Ethics for the City*. New York, 2018.
- . *The Fall of Public Man*. New York, 1977.
- Sheller, M., and J. Urry. 'The New Mobilities Paradigm'. *Environment and Planning* 38 (2006): 207–26.
- Siegert, B. 'Doors: On the Materiality of the Symbolic'. Translated by J. Peters. *Grey Room* 47 (2012): 6–23.
- Simmel, G. 'Bridge and Door'. *Theory, Culture & Society* 11 (1994): 5–10.
- Skoda, H. *Medieval Violence. Physical Brutality in Northern France 1270-1330*. Oxford, 2013.
- Slater, T., and S. Pinto. 'Building Regulations and Urban Form. An Introduction.' In *Building Regulations and Urban Form, 1200-1900*, edited by T. Slater and S. Pinto, 1–21. New York, 2018.
- Smail, D. 'Aspects of Procedural Documentation in Marseille (14th-15th Centuries)'. In *Als Die Welt in Die Akten Kam. Prozeßschriftgut Im Europäischen Mittelalter*, edited by S. Lepsius and T. Wetzstein, 139–69. Frankfurt am Main, 2008.
- . 'Hatred as a Social Institution in Late-Medieval Society'. *Speculum* 76, no. 1 (2001): 90–126.
- . *Legal Plunder. Households and Debt Collection in Late Medieval Europe*. Cambridge, Massachusetts, 2016.
- . *The Consumption of Justice: Emotions, Publicity, and Legal Culture in Marseille, 1264–1423*. Ithaca, 2003.
- Small, G. 'Vizualising the State in the Towns and Cities of the Burgundian Netherlands: The Chambre Des Comptes at Lille, 1466'. In *Marquer La Ville: Signes, Traces, Empreintes Du Pouvoir (Xiiiè-Xviiè Siècle)*, edited by P. Boucheron and J. Genet, 483–511. Paris, 2015.
- Smith, J.Z. 'The Bare Facts of Ritual'. *History of Religions* 20, no. 1/2 (1980): 112–27.
- Smith, P. *Punishment and Culture*. Chicago, 2008.
- Sosnowska, P., S. Byl, F. Huyvaert, and F. Doperé. 'L'Hôtel de Ville de Bruxelles. Apport de l'archéologie à la compréhension d'un édifice majeur au travers d'une étude des maçonneries gothiques'. *Studia Bruxellae* 1, no. 12 (2018): 43–75.
- Stabel, P. *De kleine stad in Vlaanderen. Bevolkingsdynamiek en economische functies van de kleine en secundaire stedelijke centra in het Gentse kwartier (14de-16de eeuw)*. Brussels, 1995.

- . *Dwarfs among Giants. The Flemish Urban Network in the Late Middle Ages*. Louvain, 1997.
- . ‘Public or Private, Collective or Individual? The Spaces of Late Medieval Trade in the Low Countries’. In *Il Mercante Patrizio: Palazzzi e Botteghe Nell’Europa Del Rinascimento*, edited by D. Calabi and S. Beltramo, 37–54. Milan, 2008.
- . ‘Social Reality and the Artistic Image: The Urban Experience in the Late Medieval Low Countries. Some Introductory Remarks on the Occasion of a Colloquium’. In *Core and Periphery in Late Medieval Urban Society*, edited by M. Carlier, A. Greve, W. Prevenier, and P. Stabel, 11–32. Louvain, 1997.
- . ‘The Market-Place and Civic Identity in Late Medieval Flanders’. In *Shaping Urban Identity in Medieval Europe*, edited by M. Boone and P. Stabel, 43–64. Louvain, 2000.
- Steensel, A. van. ‘Het personeel van de laatmiddeleeuwse steden Haarlem en Leiden, 1428-1572’. *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis* 9 (2006): 191–254.
- . ‘The Emergence of an Administrative Apparatus in the Dutch Towns of Haarlem and Leiden during the Late Medieval and Early Modern Periods, circa 1430-1570’. In *Serving the Urban Community. The Rise of Public Facilities in the Low Countries*, edited by M. van der Heijden, E. van Nederveen Meerkerk, G. Vermeesch, and M. van der Burg, 42–61. Amsterdam, 2009.
- Stein, R., A. Boele, and W. Blockmans. ‘Whose Community? The Origin and Development of the Concept of Bonum Commune in Flanders, Brabant and Holland (Twelfth - Fifteenth Century)’. In *De Bono Communi. The Discourse and Practice of the Common Good in the European City (13th-16th c.): Discours et pratique du Bien Commun dans les villes d’Europe (XIIIe au XVIe siècle)*, edited by E. Lecuppre-Desjardin and A. Van Bruaene. Turnhout, 2010.
- Stenglin, M. ‘Space Odyssey: Towards a Social Semiotic Model of Three-Dimensional Space’. *Visual Communication* 8 (2009): 35–64.
- Stenvert, R., S. van Ginkel-Meester, C. Kolman, R. Rommes, and E. Stades-Vischer. *Monumenten in Nederland. Noord-Holland*. Zwolle, 2006.
- Stroo, C., and R. Van Dooren. “‘Wat hemlieden toebehoort die vonnesse wijzen zullen.’ Bouts’ werk voor het Leuvense stadhuis in een ruimer perspectief”. In *Dirk Bouts (ca. 1410-1475) een Vlaams primitief te Leuven*, edited by M. Smeyers and K. Smeyers, 137–51. Louvain, 1998.
- Symes, C. ‘Out in the Open, in Arras: Sightlines, Soundscapes, and the Shaping of a Medieval Public Sphere’. In *Cities, Texts and Social Networks, 400-1500: Experiences and Perceptions of Medieval Urban Space*, edited by C. Goodson, A. Lester, and C. Symes, 280–302. Farnham, 2010.

- Szeghyová, B. 'The Topography of Justice. Symbols, Rituals, and the Representation of Urban Justice in Early Modern Northern Hungary'. In *Faces of Community in Central European Towns: Images, Symbols, and Performances, 1400-1700*, edited by K. Horníčková. Langham, 2018.
- Taal, J. 'De Goudse kloosters in de Middeleeuwen'. Radboud University Nijmegen, 1960.
- Tittler, R. "'...And No Loose People to Trouble the Hall": Oligarchy and the Division of Space in the English Civic Hall to 1640'. *History Compass* 10, no. 9 (2012): 622–32.
- . *Architecture and Power. The Town Hall and the English Urban Community c.1500-1640*. Oxford, 1991.
- Tonkiss, F. *Space, the City and Social Theory. Social Relations and Urban Forms*. Cambridge, 2005.
- Trachtenberg, M. *Building-in-Time. From Giotto to Alberti and Modern Oblivion*. New Haven, 2010.
- . *Dominion of the Eye: Urbanism, Art, and Power in Early Modern Florence*. Cambridge, 2008.
- Turning, P. *Municipal Officials, Their Public, and the Negotiation of Justice in Medieval Languedoc*. Leiden, 2013.
- Tyghem, F. van. *Het stadhuis van Gent. Voorgeschiedenis - bouwgeschiedenis - veranderingswerken - restauraties - beschrijving - stijlanalyse*. 2 vols. Brussels, 1978.
- Uytven, R. van. 'Flämische Belfriede und südniederländische städtische Bauwerke im Mittelalter: Symbol und Mythos'. In *Information, Kommunikation und Selbstdarstellung in mittelalterlichen Gemeinden*, edited by A. Haverkamp, 125–60. Munich, 1998.
- . *Het dagelijks leven in een middeleeuwse stad. Leuven anno 1448*. Louvain, 1998.
- Vaernewyck, M. van. *De Historie van België*. Edited by D. Vanderhaeghen. Vol. 2. 2 vols. Ghent, 1829.
- Velden, H. van der. 'Cambyses for Example: The Origins and Function of an Exemplum Iustitiae in the Netherlandish Art of the Fifteenth, Sixteenth and Seventeenth Centuries'. *Simiolus* 23 (1995): 5–39.
- . 'Cambyses reconsidered: Gerard David's Exemplum Iustitiae for Bruges Town Hall'. *Simiolus* 23 (1995): 40–62.
- . 'De broer van de koning met de dood bedreigd: een "exemplum iustitiae" in de vijftiende- en zestiende-eeuwse Nederlandse kunst'. *Oud Holland* 8, no. 4 (1994): 157–70.
- Veldhuizen, M. 'Guard Your Tongue. Slander and Its Punishment in a Late Medieval Courtroom'. In *The Voices of the People in Late Medieval Europe. Communication and Popular Politics*, edited by J. Dumolyn, J. Haemers, H. Oliva Herrer, and V. Challet, 233–46. Turnhout, 2014.
- . *Sins of the Tongue in the Medieval West: Sinful, Unethical, and Criminal Words in Middle Dutch (1300-1550)*. Turnhout, 2017.

- Volkmer, I. 'Between "Publicness" and "Publicity": Conceptualizing Discourse "Assemblages" of Public Legitimacy in Transnational Spaces'. *Review of Communication* 10, no. 1 (2010): 53–60.
- Vries, J. de, and A. van der Woude. *The First Modern Economy. Success, Failure, and Perseverance of the Dutch Economy, 1500-1815*. Cambridge, 1997.
- Weintraub, J. 'The Theory and Politics of the Public/Private Distinction'. In *Public and Private in Thought and Practice. Perspectives on a Grand Dichotomy*, edited by J. Weintraub and K. Kumar, 1–42. Chicago, 1997.
- White, L. 'Telling More: Lies, Secrets, and History'. *History and Theory* 39, no. 4 (2000): 11–22.
- Whyte, W. 'How Do Buildings Mean? Some Issues of Interpretation in the History of Architecture'. *History and Theory* 45, no. 2 (2006): 153–77.
- Win, P. de. 'Rechtsarcheologie en rechtsiconografie in België. Ter illustratie: De rechtsarcheologische en rechtsiconografische rijkdom van de stad Brugge'. In *Rechtsarcheologie en rechtsiconografie. Een kennismaking*, edited by P. de Win, 103–31. Brussels, 1992.
- . 'Works of Art as a Form of Criminal Punishment in the Low Countries (14th-17th C.)'. In *The Art of Law. Representations and Iconography of Law and Justice in Context, from the Middle Ages to the First World War*, edited by S. Huygebaert, G. Martyn, V. Paumen, E. Bousmar, and X. Rousseaux, 299–318. Cham, 2018.
- Win, P. de, and F. Moens. 'De "roepstenen" en "kerkpuien" in de provincie Oost-Vlaanderen. Bijdrage tot de orale bekendmakingen in het verleden'. *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudbeidkunde te Gent*, 1988, 5–68.
- Wubs-Mrozewicz, J. 'Rules of Inclusion, Rules of Exclusion: The Hanseatic Kontor in Bergen in the Late Middle Ages and Its Normative Boundaries'. *German History* 29, no. 1 (2011): 1–22.
- Wylick-Westermann, C. van. 'Het bouwmeesterslacht Keldermans'. In *Keldermans. Een architectonisch netwerk in de Nederlanden.*, edited by H. Janse, R. Meischke, J. Van Mosselveld, and F. van Tyghem, 9–25. The Hague, 1987.
- Zapalac, K. *In His Image and Likeness: Political Iconography and Religious Change in Regensburg, 1500-1600*. Ithaca, 1990.

